

*Давиденко Ю.Г.
вчитель вищої категорії,
вчитель-методист початкових класів
Лицей №3, м.Житомир,
Науковий керівник: Демчук Л.І.
канд.пед.наук, доцент кафедри екології та
природоохоронних технологій
Державний університет "Житомирська політехніка"
ke_dlm@zti.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НУШ

Екологічна проблема охопила за своїми масштабами і значимістю всю планету, тож стала глобальною. Особливістю сучасної екологічної кризи є те, що техногенні впливи переплітаються з природними процесами, вони підсилюються або послаблюються ними. З іншого боку, і природні процеси (повені, землетруси тощо) у багатьох випадках підсилюються техногенними чинниками.

У пошуках шляхів вирішення екологічних проблем світова громадськість об'єднує свої зусилля з метою збереження навколишнього середовища. Країниучасниці Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20: Майбутнє, якого ми хочемо» звернули увагу світової громадськості на погіршення екологічного стану. Усвідомлення взаємозалежності людини і природи також знайшло відображення в ідеях освіти сталого (екологічно збалансованого, гармонійного) розвитку, десятиліття якого проголошено ООН. Окремі риси і складові екологічної компетентності визначені у «Концепції екологічної освіти України» «Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді», Законі України «Про освіту», концепції НУШ. Так, відповідно до Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87, метою природничої освітньої галузі є формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки здобувачів освіти у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку.

Розвитку загальних положень екологічної освіти й окремим аспектам цієї проблеми стосовно початкової школи присвячено низку психолого-педагогічних праць. Так, А.Захлебний [1], В.Дерев'яно [2], Н.Пустовіт [3] дали методологічне трактування ряду принципових положень екологічної освіти, зробили значний внесок у розробку її мети, завдань і принципів, визначили шляхи реалізації її змісту. У розвитку теорії та практики екологічного виховання учнів початкової інколи значна роль належить працям Є. Гріньової, Т. Тарасової, С. Білоус, В. Мелашта інших учених, які розробили загальні підходи до відбору змісту, форм і методів екологічної освіти в початковій школі. Систематизація знань екологічного змісту, їх адаптація до умов початкової школи здійснена А. Плешаковим, Г. Ковальчук, Л. Нарочною. Оскільки екологічна культура є системним утворенням, процес її формування повинен здійснюватися комплексно, з урахуванням важливості кожного складового її компоненту і його впливу на всі сфери особистості. У цьому аспекті залишається недостатньо розробленою проблема комплексного підходу до екологічного виховання молодших школярів. Наприклад, такі елементи змісту екологічної освіти, як способи практичної екологічно орієнтованої діяльності та розвиток емоційно-оцінних реакцій не передбачені навчальними програмами для початкової школи і часто не враховуються педагогами-практиками у виховному процесі. Це спричиняє розрив між теоретичними знаннями учнів, їх емоційно-ціннісним ставленням до природи та діяльністю й поведінкою в природі. У результаті нехтування комплексним підходом до формування екологічної компетентності молодших школярів педагогічні зусилля виявляються марними, оскільки освітній процес орієнтується не на цілісний розвиток особистості як об'єкт виховання, а лише на окремі її властивості та риси. Аналіз практики сучасної початкової школи показує, що потенційні можливості молодших школярів використовуються не повною мірою. Тому низький рівень екологічних знань, умінь та навичок екологічно орієнтованої діяльності переважної більшості учнів залишається одним із головних недоліків екологічної освіти і виховання у діяльності сучасної початкової школи.

Наступною причиною низького рівня знань молодших школярів є їх безсистемність, неструктурованість, відсутність зв'язків у загальній схемі освітнього процесу початкової школи. Вирішення цієї проблеми вбачаємо у розширенні методики формування екологічної компетентності школярів у процесі реалізації природничої освітньої галузі НУШ.

Наукова новизна полягає у розширенні форм та методів формування екологічної компетентності; удосконаленні методики дослідження сформованості екологічної компетентності стосовно учнів початкової школи. Уточнено, що «екологічна компетентність» – це здатність особистості до ситуативної діяльності в соціальному та природному середовищі, за якої набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення, виконувати відповідні дії, нести відповідальність за прийняті рішення, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля. Практична значущість дослідження полягає в можливості використання результатів дослідження у практичній діяльності вчителів початкових класів у процесі реалізації природничої освітньої галузі НУШ; у позакласній роботі з метою формування екологічної компетентності. Гострота і драматичність сьогодення зумовлена великомасштабним, всезростаючим соціально-економічним

впливом на навколишнє середовище, що призводить як до глобальних, так і до локальних негативних його змін, поступового руйнування механізму цілісного функціонування біосфери в планетарному масштабі. Тому подальше зростання негативних тенденцій у взаємодії суспільства і природи може призвести до знищення людської цивілізації.

Упродовж 2021–2022 н. р. на базі Житомирського ліцею 3 був проведений констатувальний етап експерименту. У дослідженні взяло участь 68 осіб: 30 учнів 3-А класу, 33 учні 3-Б класу та 5 учителів-класоводів. Аналіз та оцінка реального стану формування екологічної компетентності учнів початкових класів у діючій системі навчання є метою дослідження. Завдання констатувального етапу експерименту полягали в тому, щоб: 1. Визначити компоненти і рівні сформованості екологічної компетентності учнів початкових класів. 2. Вивчити стан сформованості екологічної компетентності учнів початкових класів. 3. Здійснити аналіз роботи вчителів початкових класів щодо формування екологічної компетентності учнів початкових класів. На підставі з'ясування сутності поняття «екологічної компетентності учнів початкових класів» і врахування особливостей молодшого шкільного віку визначено такі компоненти сформованості екологічної компетентності учнів початкових класів.

У ході спостережень фіксувалося, чи володіють діти вміннями та навичками раціонального природокористування, як ставляться до окремих видів природоохоронної роботи, чи проявляють активність, творчість у колективних справах щодо благоустрою довкілля, як проявляють себе у ситуаціях морального вибору, як співвідносяться вербальні дані з реальною поведінкою дітей у ставленні до природи.

На основі аналізу результатів були встановлені загальні показники розподілу дітей за рівнями сформованості екологічної компетентності (табл.1. та рис. 1. - 2.).

Таблиця 1.

Розподіл учнів початкової школи за рівнями сформованості екологічної компетентності (загальна кількість – 63 учні)

Рівні екологічної компетентності	3-А клас		3-Б клас	
	Абс. число	%	Абс. число	%
Високий	5	16,9	5	15,3
Середній	8	26,6	9	27,2
Нейтральний	9	29,9	10	30,3
Низький	8	26,6	9	27,2
Загальна кількість	30	100	33	100

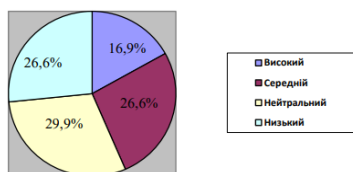

Рис. 1. Розподіл учнів початкової школи за виділеними рівнями сформованості екологічної компетентності (3-А клас)

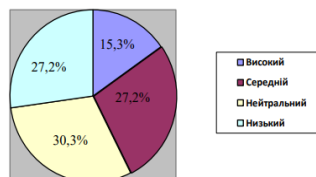

Рис. 2. Розподіл учнів початкової школи за виділеними рівнями сформованості екологічної компетентності (3-Б клас)

Список використаних джерел

1. Ігнатуша, А. Л., Ляшенко К.І. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до екологічного виховання. Питання педагогіки, психології та методики початкового навчання : наукова дискусія: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Суми, 2014: СумДПУ імені А. С. Макаренка. С. 108–112.
2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303.pdf>
3. Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності школярів : наук.-метод. посібник. К.: «Педагогічна думка». 2008. 64 с.